

ԱՆՏԵՂԻ ՀԱՐՈՒԱԾՆԵՐ

ԵՍՏ անգամ ինծի ալ հարցում եղած է Մխիթարեան Հայրերու աշխարհաբարի ոճին մասին, թէ արդեօք իրենց այդ ոճը կը համապատասխանէ՞ դարուս արեւմտահայ բարբառին, այսինքն՝ թէ ունի՞ այն պարզ և սահուն ձեւը, զոր կը գործածեն արեւմտահայ գրագէտներ:

Որպէս ամենամօտիկ աշակերտը հանգուցեալ Հ. Արսէն Ղազիկեանի, որու կապուած էի որդիական սիրով և պարզութեամբ, ինծի ուղղուած վերոյիշեալ հարցումին պատասխանը շատերուն համար կարեւորութիւն մը պիտի հագնէր, քանի որ կը նկատուէի մէկը, որ տեղեակ է Մխիթարեաններու լեզուական կարողութեանց: Երկար լռութենէ վերջ՝ դարձեալ տեղս կ'առնեմ «Բազմավէպ»ի սինակներուն մէջ և կ'ուզեմ վերոյիշեալ հարցումին պատասխանը տալ: Բայց առկէ առաջ կ'ուզեմ խօսիլ այն անտեղի հարուածներուն վրայ, որոնք վերջերս սկսած են հոս հոն երեւալ արեւմտահայ մեր եղբայրներուն կողմէ, որոնց մէկ մասին վրայ Հ. Թ. Թոմաճան խօսած է «Բազմավէպ»ի անցեալ տարուան 6-9 թիւերուն մէջ: Արդարեւ, սխալ և կեղծ կարծիք մը կը տիրէ շատ մը արեւմտահայերու մօտ, թէ Մխիթարեաններու աշխարհաբար ոճը առնուազն յիսուն տարի ետ մնացած է, եւ թէ անոնք չեն քաշեր ժամանակին հետ: Իր ամբողջութեան մէջ այս կարծիքը սխալ և կեղծ է՝ ինչպէս ըսի: Պէտք չունի մանուններ յիշելու, ըսածս ապացուցանելու համար, քանի որ չեմ ուզեր անձնականութեան երթալ: Ամբողջ հայ գրական աշխարհը կը ճանչնայ սակայն Մխիթարեան այն Հայրերը, որոնք կը գրեն այսօրուան աշխարհաբարով և չունին ետ մնացած ըլլալու մակդիրը:

Ստիպուած եմ դարձեալ մեռնողներէն Հ. Արսէն Ղազիկեանը յիշելու: Իր ոճը կրնայ և պէտք է ըլլայ օրինակ՝ մեր այսօրուան արեւմտահայ բարբառին: Եթէ ունենայինք արտասահմանի Հայերու համար լեզուական կեդրոնական կաճառ մը (ինչպէս որ Հայաստան ունի արեւելահայ բարբառին համար), այն ատեն առանց կասկածի Ղազիկեանի լեզուն պիտի ընդունուէր որպէս հասարակաց հիմնաքանակ հայ բարբառին համար:

Ո՞վ էր սակայն Ղազիկեան: Մխիթարեան մը: (Ես կրնայի ողջերէն ալ յիշել այնպիսի Հայրեր, որոնք կը քաշեն մեծն Ղազիկեանի ձամբէն, բայց ըսի, թէ չեմ ուզեր անձնականութեան երթալ): Հետեւաբար անտեղի կը գտնեմ հոս հոն երեւցած հարուածները Մխիթարեաններու դէմ: Կան գրաբարի ձեւեր, որոնք աշխարհաբարի մէջ շատեց ատուցած են քաղաքացիական իրաւունք, ինչպէս ունինք օտար բառեր ալ, որոնք հայացած են դարերէ ի վեր: Պարզապէս աշխատանք պիտի ըլլար՝ գոյտ աշխարհաբար գրելու յաւակնութեամբ ուղղագրական և քերականական սխալներու մէջ իյնալ: Միայն ժողովուրդն է, որ ժամանակի ընթացքին նոր ձեւ և կաղապար կու տայ իր խօսած լեզուն: Բռնագրօսիկ փոփոխութիւններ՝ ծիծաղելի կը դառնան: Նոր պատմութենէն առնելով յիշեմ նշանաւոր ազգային գործիչ Մինաս Չերազը՝ հանգուցեալ մը՝ որ իր երիտասարդ տարիներուն կը գործածէր հայրի, մայրի ձեւերը՝ հօր և մօր բառերուն տեղ, զբար ըլլալուն համար: Բայց տեսնելով, որ ժողովուրդն «աշխարհաբարացած» է՝ հօրն ու մօր բառերը, ինքն ալ սկսաւ վերստին այդ գեղեցիկ և ժողովրդական ձեւով գրել:

Այս բոլորն ըսելով չեմ ուզեր վնաս տրիկի կամ վիեննայի պաշտպան փաստաբանն ըլլալ, քանի որ կայ Մխիթարեաններու մէջ պզտիկ խումբ մը, որ դեռ եւս կը յամառի ո՛չ — ժողովրդական աշխարհաբարով մը գրելու: Ծառ ճիշդ կ'ըսէ Հ. Թոմաճան իր վերոյիշեալ յօդուածին մէջ. «Եւ ի՞նչ զարմանք կամ ո՞րքան վնաս կրնայ համարուիլ՝ եթէ մեր մէջ գտնուին մէկ երկու — ո՛չ աւելի — գրաբարի գանձերով սնած մտքեր, որոնք սկզբունքով չունեն համակերպիլ մեր լեզուի սեպական կազմն ու յատկաբանութիւնը աղճատող (*) բառերու և բանաձեւերու: Անոնք բա-

ցառութիւն են սակայն, և չեն կրնար ներկայացնել Մխարանութեան ընդհանուր արդիական ըմբռնումը»:

Եւ սակայն ես պիտի թելադրէի «Բազմավէպ»ի խմբագրութեան, որ միատարր մաքուր աշխարհաբար ոճի ուղղութիւն դարձնէր, որպէսզի տեղի չտրուէր սխալ կարծիքի, թէ Մխիթարեանները ետ մնացած են աշխարհաբարի մէջ: Առկէ վնաս պիտի չգար՝ այլ միայն շահ, քանի որ «Բազմավէպ» կարգացողներու թիւը զգալապէս պիտի բարձրանար:

Սկիւալ, 1 Դեկտ. 1937

ՅԱՍՈՐ — ԳՐԻԳՈՐ

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Առանց շնորհապարտ զգացումի չէր որ զետեղեցինք հոս Յակոբ — Գրիգորի տողերը, որոնք ինչքան աղնիւ, նոյնքան ուղիղ են ճշգրտման մէջ Մխիթարեաններու գիրքին աշխարհաբարին հանդէպ:

Այս առիթով ներուի մեզի ալ յայտարարել թէ անտեղի էր գանգատն ու մեղադրանքը անոնց որ Մխիթարեան անշատի մը աշխարհաբարին սեփական և բոլորովին եզակի ոճն ու գրութիւնը ուղեցին ընդհանուրին վերադրել:

Հարկ չենք տեսներ փաստեր բերելու Մխիթարեաններու մատուցած անգին ծառայութեան աշխարհաբարի կազմութեան և հետզհետէ զարգացման համար. ուղղամիտ ուսումնասիրաբար կ'ընենք քննել Մխիթար Աբբաճոր ներուն կը թողուիք քննել Մխիթար Աբբաճոր քերականութենէն սկսեալ (1727) մինչեւ մեր քերականութենէն սկսեալ մեր ազգին մէջ հիմնուած Հայրերու ձեւքով մեր ազգին հրատարակւող աշխարհաբար տալիս պարբերական հրատարակութիւնները, ինչպէս «Տարեգրութիւն»-ը որ է ռակութիւնները, ինչպէս «Տարեգրութիւն»-ը (1799-1802), «Եղեղեղեղ»-ը (1803-1820), «Յիշատազանդեան Բազմավէպ» (1807-1808), «Դիտակ Բիւզանդեան» (1812-1816) և հուսկ «Բազմավէպ» (1843-1938) որ իր առաջին տարիէն սկսած է աշխարհաբարի մաքրութեան, կերպաւորման յատուկ աշխատանք, և թէ ինչպէս Հ. Արսէն Ղազիկեան խառնեց, և թէ ինչպէս Հ. Արսէն Ղազիկեան միջազգային գրական հրաշակերտներուն իր գասական թարգմանութիւններով մեր աշխարհաբարը բարձրացուց քնարերգական ու գիւցազներգ

գական քերթութեան շնորհալի, պերճ, վսեմ ու պանծալի լեզուի, և իրեն հետ իր տաղանդաւոր բանաստեղծ աշակերտը Դանիէլ Վարուժան՝ որ մեզի կը պարտի իր հանգիստը, հարուստ և բարձրաքանդակ աշխարհաբարը:

Գալով այն թելադրանքին թէ «Բազմավէպ»ի խմբագրութիւնը ուղղութիւն է «միատարր մաքուր աշխարհաբար ոճի», անշուշտ քերականական — լեզուական մասին է ակնարկը, և հարկ չկայ ըսել թէ սկիզբէն ի վեր այդ եղած է անոր սկզբունքն և ուղղութիւնը, որուն հետ զուգընթաց յարգած է նաեւ ուրիշ սկզբունք մ'ալ նոյնքան ուղիղ և արդար, այն է՝ յարգել իւրաքանչիւր հեղինակի սեփական լեզուն և ոճը:

Եւ ճիշտ հեղինակի ազատութեան յարգանքի զգացումովն էր որ վերեւ հրատարակեցինք, ինչպէս հրատարակած ենք նախապէս շատ անգամ, բազմադրիւն բանասէր Հ. Վարդան Վ. յօդուածը, ուր եթէ հիմնական կէտեր և շատ մը ձեւեր բացարձակապէս սեփական են իրեն և իրեն միայն, և հիմնովին անհաշտ և անընդունելի այսօրուան ձեւուած, չափուած և կերպաւորուած մեր հասարակաց առողջ և ծաղկահասակ աշխարհաբարին, մասնաւորապէս հոլովութիւններու և ձայնաւորներու փոփոխութեան հարցերը, սակայն միւս կողմէն կը խոստովանենք թէ միեւնոյն յօդուածին մէջ շատ արդար և հիմնական սրբագրութիւններ կան մեր մասնաւոր աշխարհաբարին մէջ ազդեցութեան սպրդած